

ГТАХР 17.71.07

Қ.МҰХАМЕДЖАНОВ ПЬЕСАЛАРЫНДАҒЫ ДРАМАЛЫҚ ТАРТЫС МӘСЕЛЕЛЕРІ

Б.Ш. Қожжекева

Ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

email: Bekzada61.2018@gmail.com

Мақалада Қ.Мұхамеджанов комедиялары мен драмаларындағы көркемдік тұтастық пен идеялық мазмұн бірлігін сақтап тұрған нәрсе ұлттық ой-сана деректері екендігіне мән беріледі. Қ.Мұхамеджановтың тартымды комедия тудырғанын көрсеткен зерттеушілер, көрермендер және драматургтің өз әріптестерінің пікірлері назарға алынды. Драматург пен өмірлік материал арасындағы қарым-қатынас мәселелерін айқындауға Қ.Мұхамеджановтың “Жат елде” және “Біз періште емеспіз” пьесалары қызықты мәліметтер ұсынады. Ол үш бірдей драмасында өмірлік материалға ұлттық ой-сана дерегі тұрғысынан қарады. Бір ерекшелігі осы үш бірдей драмадағы өмірлік материалды екшеу тәсілі үш түрлі екендігі көрсетіледі.

Түйін сөздер: драма, пьеса, объект, театр, жанр, материал, мазмұн

Өмірлік материал болған оқиғаның дәлме-дәл баламасы емес, суреткер қиялында суарылған әрі әбден сұрыпталған, шығарманың идеялық мазмұнын айқындауға бағытталған бөлік, дерек өмір шындығының объектісі болса, өмірлік материал көркем шындықтың объектісі. Пьесада өмір шындығының деректері сол күйінде алынған күннің өзінде де ол көркем шындықтың материалы. Демек, өмір шындығының өзгертілмей, алынған дерегіне сүйенген пьеса қанша жерден деректі туынды аталғанымен көркем шындықтың объектісі (жыршысы). Сондықтан да, өмірлік материал болған оқиғаның боямасыз көшірмесі деп есептеу жаңсақтыққа ұрындырады.

Зерттеушілер мен көрермендер және драматургтің өз әріптестері Қ.Мұхамеджановтың тартымды комедия тудырғанын атап көрсетті. М.Әуезов “Мына комедия (“Бөлтірік бөрік астында”) күлкісінің сыр-сипаттарынан әр-алуан ой саларлық қасиет көрінеді” [1; 18] деп батыл тұжырымдады. Б.Құндақбаев “Қ.Мұхамеджанов пьесалары қазақ театрларының репертуарларынан берік орын алып, жаңа кезеңдегі комедия жанрына елеулі үлес қосты” [2; 98] деп жазды.

Драмашының жанрлық табысы туралы мәселеде пікір қайшылығына ұрынбаған театр мамандары мен рецензенттер жоқ деуге болады. Мәселен, Ә.Тәжібаев драматург пьесалардың сатиралық комедиядан елеулі айырмашылығы бар екендігін өзінің әрбір ой-пікірінде білдіріп отырған.

Қ.Мұхамеджанов комедияларындағы күлкі мен сол күлкіге өзек сілтеген әлеуметтік жүктің қоғамдық маңызына қойылатын талаптың бір деңгейден шыға бермейтіндігі жөніндегі ой-пікірлер де оның жанрлық ерекшеліктеріне терең үңіле алмаудың салдары екендігіне дау жоқ. Осы комедияларды жүйелі түрде зерттеп танудың қазақ халқының сан ғасырлық дәстүрлі күлкі мәдениетінің поэтикасына барлау жасауға апарып соқтыратындығының маңызы айрықша. Белгілі драматургтің адам мінез-құлқын дәл өрнектеудегі шеберлігінің айрықша екендігін атап өту қажет. Оның комедияларындағы күлкі табиғатын тануға ірі қадам жасаған зерттеушілер бар. Олардың кейбіреулері өздерінің алғашқы кезде айтқан пікірлерін қайтадан толықтырып, драматург комедияларының көркемдік қасиеттерін анықтауға көмектесетін құнды ой-пікірлерін білдірді.

Қ.Мұхамеджанов комедиясындағы күлкі табиғатын мыңдаған жылдардың сынынан өткен халықтық күлкі дәстүрінен бөлек қарастыруға болмайды. Ол - сол халықтық күлкінің шын мәніндегі мұрагері. Ал, комедия жанрының туған халқының сан ғасырлық мәдениетімен жалғаса дамуы әлемдік әдебиеттің біразына ортақ қасиет. Қазақ импровизациялық комедиясының ішіндегі Алдаркөсе мен қулардың күлдіргі іс-әрекеттері жөніндегі зерттеулер мен ой-пікірлердің үлесі басымдау. Осы тұста М.Әуезовтің есімі оқшау көзге түседі. Оның театр өнері мен халық артистері туралы жазған мақалаларының құндылығы қулар күлкісінің табиғат жайындағы қызықты сипаттамаларымен өлшенеді.

Қ.Мұхамеджановтың жасөспірім кезіндегі жазушы болам деген балаң талпыныстарынан комедияға, жалпы, драматургияға деген ерекше бір жақындық не белсенділік байқалмайды. Қ.Мұхамеджановтың табиғи болмысына біткен күлдіргіштік қасиеті өзінің әдебиеттегі формасын бірден тауып ала алған жоқ. Тапқанға дейін аудармашылық, зерттеушілік, сыншылық қабілетін шыңдау мектебінен өтті. Алғашқы мақаласын 23 жасында жазған ол кейін қазақ театрының тарихы, қазақ драматургиясының дамуы мен проблемалары, драматургия мен театрдың жекелеген қайраткерлерінің өсу жолы және шығармалары туралы сындарлы ой-пікірлер, маңызды тұжырымдар білдіреді. “Сөз театр жайында”, “Қазақ драматургиясының даму жолдары”, “Ұлы өнерпаз”, “Сер ағаң туралы”, “Мұхаң туралы”, “Театр сыны жайлы” секілді мақалалары жарияланды. Осы мақалалардың өзінен-ақ Қ.Мұхамеджановты театрдың мұң-мұқтажы, проблемалары терең толғантқаны белгілі.

Қ.Мұхамеджанов комедиялары кейіпкерлерінің іс-әрекеттерінен ұлттық мінез-құлық кемістіктері ұлттық ой-сана проблемасы ретінде танылады да, ол арнайы категория ретінде қаралады. Ұлттық ой-сана проблемасы категориясы сана категориясына қарама-қарсы қойылмайды. Қайта соның бір бөлігі ретінде танылады. Бірақ, оның өзіне тән белгілері мен даму заңдылықтары алғаш рет анықталып, ғылыми жүйеге түскен.

Қазақ әдебиетінің қай жанрын алсақ та, халқымыз бастан өткерген әр түрлі тарихи кезеңдердегі уақыт бедерін танимыз. Бұл сөз әсіресе, талантты жазушылардың шығармаларына қатысты айтылса керек. Солардан уақыт шындығын бейнелеудің неше алуан формалары мен көркемдік тәсілдерін кездестіреміз.

Көркем шығармалардағы уақыт бедерінің дұрыс бейнеленуі дегеніміз өмір шындығының көкем шындыққа толыққанды түрде айналуы. Осы міндеттің орындалуы әдеби жанрдың табиғатына байланысты әртүрлі көркемдік тәсілдерді қажет етеді. Тұтас бір халықтың белгілі бір уақыт аралығындағы рухани болмысын жан-жақты бейнелеуде прозаға қарағанда драматургия жанрының табиғаты көбірек қиындық келтіретіні сөзсіз. Күрделі жанрдың іштей драма, трагедия, комедия болып салаланып кететіндігі тағы бар. Демек, драматургияда қаламгердің қарымы әр түрлі қырынан шыңдалып отырады деген сөз.

Асылы мұндай шеберлік жазушының жаратылыс болмысымен бірге келеді. Әрі мұндай таланттар бір ұлттың әдебиетінде аса көп те болмайды. Себебі, мұндай драматургтер көбінесе туған халқымен сыр-мінез болып жаралады. Қазіргі әдебиеттің төрінен мықтап орын алған Қалтай Мұхамеджанов осындай драматург. Қандай өнер туындысы, тіпті қандай жазушы болсын – уақыт перзенті. Сол сияқты Қ.Мұхамеджанов та өз уақытының ұланы. Оның әдебиет табалдырығын аттаған уақыты сонау елуінші жылдардың соңы.

50-60 жылдарға дейін қазақ драматургиясы едәуір даму жолынан өтті. Әсіресе, ұлттық комедияның “Айман-Шолпан”, “Алдаркөсе” секілді классикалық үлгілері дүниеге келіп, олардың сахналық қойылымдарымен көрермен жұртшылық бірнеше рет жүздесіп қойған еді. Бұл кезеңде қазақ драматургиясы да, қазақ театры өнері де, өзінің бір кездегі балаң қалпынан арылып, шын мәніндегі профессионалдық даму жолына түскен болатын.

Алпысыншы жылдардың бас кезінде халық жаппай сауаттанды. Қала мен дала мәдениеті өзара жарысқа түсті. Бір елдің мәдениетінен екінші елдің мәдениетін жоғары қоятын мода қуушылық күшейді. Міне, алғашқы пьесасын тап осы тарихи кезеңмен тұспа-тұс жазған Қ.Мұхамеджанов әлемдік ақылгөй аренасына қарай бет түзеген туған халқының бойындағы келешекте кереғар нәтиже беретін келенсіз жәйттерді аттап өте алмады.

Жалпы алғанда, өмірлік материал деген ұғымның аясы кең. Бұл ұғымда құрайтын компоненттерді шартты түрде: тарихи оқиға деректері, болған оқиға деректері, ұлттық-ой сана деректері, дәстүрлі мінез-құлық деректері, детективті деректер деп бірнеше түрге бөлуге болады. Осы аталған деректер драматургтің қай тақырыпқа қалам тербеуіне байланысты пьесада әр түрлі тұрғыда қамтылады. Сондай ақ, өмірлік материалдың деректік сипаты пьесаның идеялық мазмұнын анықтайды. Тарихи тақырыпқа арналған пьесадағы өмірлік материалда тарихи оқиға дерегі басым болады. Сол оқиғаға деген авторлық көзқарас өмірлік материалдың мазмұнын құрайды. Бұл өмірлік материалды құрайтын компоненттердің барлығына ортақ заңдылық. Мәселен, “Алдаркөсе” драмасындағы өмірлік материал дәстүрлі ерешеліктерден тұрады. Өйткені, мұндағы ел аузындағы Алдаркөсе жайындағы күлдіргі әңгімелердегі мінез-құлық негіз етілген. Аталмыш драмадағы өмірлік материалды дәстүрлі мінез-құлық деректерінен тұрады деуіміздің сыры осында. Тұрмыстық деректер тұрмыстық драмаға тән болғанымен басқа да кез келген драма кейіпкерлерінің іс-әрекетінен байқалып отырады. Жалпы, өмірлік материалға

деректік сипат беретін компоненттердің барлық түрі бірдей негізгі өмірлік материалдың бойынан табыла беруі мүмкін. Бірақ соның ішінде бір екі дерек қана пьесаның идеялық мазмұнын айқындауға белсенді ықпал етеді.

Қ.Мұхамеджановтың “Жат елде” драмасындағы өмірлік материал болған оқиға негізінен алынған. Драма кейіпкерлерінің түп тұлғасы тарихи болған адамдар. Есімдері туған отанынан безген сатқындар қатарында аталатын Қарас, Уәли Каюмовтар сол кездегі мерзімді басылымдар арқылы халыққа кеңінен белгілі адамдар. Олар Шығыс Түркістан комитетін құрып, қазақтарды орыстардың бұғауынан азат етуді мақсат етіп қойған. Пьесаның идеялық мазмұны да осы жалпыға бірдей шындықтан көп ауытқымайды. Драматургтің жеке архивінде сақталған мәліметтер қауіпсіздік комитетінен, басқа да мұрағат орындарынан алынған. Қарас пен Уәли Каюмовтардың тағы басқалардың жазған хаттарынан, сөзбе сөз көшіріліп алынған үзінділер мерзімді басылымдардағы мәліметтермен дәлме дәл келеді. Драматург сол мәліметтерді өз ой елегінен өткізгенде Кеңес одағы мен капиталистік мемлекеттер арасындағы идеологиялық тартыстың ізімен жүреді. Болған оқиға деректерінің мән мазмұнына Кеңестік идеология тұрғысынан қарау Қ.Мұхамеджановтың шындыққа тура қарауына мүмкіндік бермесе де, ол тарихи дерек деген өзінің авторлық көзқарасын жасырып қала алмады. Бұған драматургтің өмірлік материалды құрайтын компоненттердің ішінен ұлттық ой-сана деректеріне айрықша мән беруі дәлел.

Шындығында да, Қ.Мұхамеджанов идеологиялық тартыстың, таптық көзқарастың жетегінде кетпей ұлттық ой-сана деректерін өмірлік материал мазмұнына айналдыра білген. Бұл мазмұн драматургтің болған оқиға деректеріне деген өзіндік көзқарасына туындап жатыр. Осы арада тек болған оқиға дерегі мен өмірлік материал деген ұғымның бір бірінен елеулі айырмашылығы бар екендігі тағы да көзге түседі.

Өмірлік материалды екшеу қай драматургке де онайға түспейді. Материалды сұрыптау тәсілінен драматургтің тақырыпты екшеу мен алға қойған идеялық мақсатын жүзеге асыруда іс-тәжірибесі де аңғарылады. Драматург пен өмірлік материал арасындағы қарым-қатынас мәселелерін айқындауға Қ.Мұхамеджановтың “Жат елде” және “Біз періште емеспіз” пьесалары қызықты мәліметтер ұсынады. Қ.Мұхамеджанов “Жат елде” драмасын алғашында “Шерменділер” деген атпен жазған. Осы бір драмаға қойылған екі түрлі тақырыптың өзінен өмір шындығына деген авторлық көзқарастың өмірлік материалдың мазмұнын екшеуге жасаған ықпалы анық байқалады.

“Шерменділер” драманың алғашқы нұсқасы. Кейіпкерлерінің саны жағынан да, олардың аты-жөнінен де, сондай-ақ идеялық мазмұнының астарындағы негізгі конфликтінің өрілуі тұрғысынан да кейінгі нұсқадан көп айырмашылығы бар. “Шерменділердегі” басты кейіпкерлердің біразы архив материалдарындағы есімдермен жүр. Олардың өзара диалогтарындағы сөз қолданыстарында да архив жазбаларындағы сөздердің жолдарының қайталанатын тұстары аз емес. Драматург болған оқиға деректерін көбірек басшылыққа алуға тырысқан. Осының өзі өмірлік материалдың ұлттық ой сана дерегіне деген сұранысын толық қанағаттандыруға кедергі туғызған. Авторлық концепциядан ұлттық ой-сана дерегі айқын аңғарылып тұрғанымен өмірлік материалдың мазмұнына толық айналмаған.

Сондықтан да, пьесаның идеялық мазмұны нақты айқындалмаған деуге болады. Расында да “Шерменділер” нұсқасы “Жат елде” нұсқасында 10-15 бетке дейін, тіпті әрбір бет сайын өзгеріске ұшыраған. Бірақ “Шерменділердегі” кейіпкер диалогтары тұтасымен алынып тасталмаған. Тек олардағы ой мен іс-әрекет тереңдетіліп толықтырылған. Бүтіндей қайта жазылған диалогтардың өзінде о бастағы ой желісі тұтасымен сақталып отырған. “Шерменділердегі” бір кейіпкердің аузымен айтылған сөйлемдер “Жат елде” нұсқасында екі үш кейіпкердің аузында бөлініп, іс-әрекет динамикасын күшейткен. Қайта өзгертілген диалогтар жаңа кейіпкерлердің диалогтары арқылы толықтырылған.

Жалпы алғанда, Қ.Мұхамеджанов драмалық туындыларында комедиялық туындыларында ұстанған авторлық концепциясын заңды түрде жалғастырды. Ол үш бірдей драмасында өмірлік материалға ұлттық ой-сана дерегі тұрғысынан қарады. Бір ерекшелігі осы үш бірдей драмадағы өмірлік материалды екшеу тәсілі үш түрлі.

“Жат елде”, “Біз періште емеспіз” драмаларындағы өмірлік материал болған оқиға дерегінен бастау алғандықтан пьесалар дерек пен өмірлік материалдың ара қатынасын анықтауға ең қызықты объект бола алады. Бұл туралы: “Жат елде” Қалтайдың алғашқы драмасы. “Драма 1966 жылы жазылған” [3; 78].

Мұның алдында “1962 жылы “Менің дертім” деген пьесасын жазды. Идеялық мазмұны жабық тақырыпқа арналғандықтан сахнаға бірден жол тарта алмады. Автор өмірлік материалға ұлттық ой-сана дерегі тұрғысынан мән беруді осы пьесада бастады. Драматург табан тіреген өмірлік материал 1937 жылы көптеген жазықсыз жандардың асыра сілтеу зардабына ұшырағандығы. Бұл оқиға жазушының жеке өміріне де ащы сабағын қалдырған. Сондықтан асыра сілтеу - өмір шындығы. Ал, драмадағы өзек етілген нәрсе автордың өз көзімен көрген, бастан аяқ қасында болған оқиғаның емес, жалпы көпшілік мойындаған архив документтері негізінде дәлелденген шындық дерегі. Сондықтан ол о баста халық жүрегіне ұлттық ой- сана дерегі ретінде сіңген. Осы тұрғыда Г.Салғараева: «Гуманизм (ізгілік) жалпы алғанда дниетаным принципі десек, бұл адам өз мүмкіншілігін түсіну, өмір сүру жолындағы құқығы мен сенімі, өмірдегі өзіндік жолы, адам өмірінің рухани дамуы, өзінің өмірдегі орны, атқаратын қызметі, дүниенің күрделі құрылымы – құндылыққа саяды» - деген өзекті ойды алға тартады [4; 162].

Бұл жайында зерттеушілер “Драматург белгілі оқиғалардың жетегінде кетіп қалмай, детективті іздемей, әлеуметтік қоғамдық мәні бар идеяны құнттап, психологизмге ден қойған пьеса жазуды мақсат тұтқан. Фактіге негіздей отырып, көркем шығарма жасау талабын суреткер еркіндігіне тұсау салмаған. Қайта қиялға кеңістік, ой өріс беріп, жанр мүмкіндігін жақсы пайдалануға себепші болған. Белгілі адамдардың аты-жөнін өзгертіп, олардың әрекетін қалаған орайда көрсету автордың бейне образ мақсатын жеңілдетіп, кейіпкерлерді бір кісінің көшірмесі етпей, таптық ортаның психологиясын аңғартатын жинақтаушылық мәні бар тұрпатқа айналдырған” [5; 128].

“Жат елде” драмасындағы жақсы сомдалған образдардың бірі – Құрбан. Оның Асанмен тағдыры бір. Кеңес өкіметін жау көреді. Адастырып, теріс жолға салушылардың сөзіне имандай сенеді. Анасымен арасындағы диалогтарда оның алған бетінен қайтпайтындығы сезіледі. Құрбанның трагедиясының бір ұшы осы болса, екінші ұшы қойнындағы әйелінің Америка тыңшысы екендігін білмейді. Құрбанның айналасында оған дос адам жоқ. Бәрі оған сенбейді. Құрбан да оларға үнемі күдікпен қарайды. Қ.Мұхамеджанов өзінің айтайын деген түпкі ойын осы Құрбан образы арқылы жеткізген. Түркістан комитетіндегілердің өздеріне жүктеген тапсырмаларды орындамай, туған елі Қазақстанға өтіп кетуі, бұл Құрбан саясатының осалдығы ғана емес, сол кездегі әр түрлі себептен туған Отанынан бөлініп қалған адамдар жөніндегі жалған түсініктің құйрығының бір тұтам екендігінің көрінісі. Демек, Қ.Мұхамеджанов негізгі фонды Құрбан мен Асанның Мәңгүрттігіне аудара отырып, өзінің шетелдегі қазақтар жөніндегі түсінігінің басқаша екендігін емеурінмен сездіруге тырысқан. “Біз періште емеспіз” пьесасы сахнаға жазылған уақытынан ширек ғасыр кешіктіріліп қойылған” [6; 128]. Бұл екі аралықта үш рет толықтырылды. Басында “Менің дертім” деген тақырыппен жазылған. 1960-1962 жылдар аралығында екі бірдей нұсқасы дайындалған. Кейінгі түп нұсқасын Ғ.Мүсірепов оқып шығып жоғары бағалаған. Ғ.Мүсірепов оқыған нұсқа 56 беттен тұрады.

“Біз періште емеспіз” сахнаға алғаш шыққан кезде оған театр мамандарының әрқилы пікір білдіруі оның көркемдік сапасының төмендігінен, немесе оған өзек етілген тартыстың босандығынан, әлеуметтік жүктің таяздығынан да болған жоқ. Кейбір пікір айтушылар спектакльді қойған режиссерден, немесе актерлар ойынындағы кемшіліктерден іздеді. Содан да болар Москвадағы гострольдік сапардан оралған соң режиссер Ә.Мәмбетов спектакльге қайта оралып, жетілдірді. Бұл ретте ол драматургке пайдалы кеңестерін жасырмады. Спектакльді толықтыру кезінде авторларға қатаң талап қойылды. Бірақ спектакльдің көрермендерге берер әсері публицистикалық сарыннан әріге аспады.

Бұл арада драманың жазылған уақыты мен қойылған уақытының аралығындағы алшақтыққа мән берілген жоқ. Драманың алғашқы нұсқасы дүниеге келген уақыттағы публицистикалық сарын көрермендерге едәуір әсер береді. Кейіпкер диалогтарындағы деректілік пен информациялық сипаттан да көрермен мол эстетикалық әсер алып жататын.

Бір кезде драмаға эстетикалық сапа әкелген публицистикалық сарын мен информациялық сипаттың тоқсаныншы жылдарға таман қоғамдағы жариялылықтың күшеюіне байланысты екінің біріне мәлім шындыққа айналуы, кез келген публицистикалық мақалада үстін-үстін айтылып жатуы, кейіпкер диалогтарына жалаң салғыласу секілді сипат дарытып жадағайландырып жіберді. Әдетте, драманың спектакльге айналғанда эстетикалық құндылығының төмендеп кетуінің басты құпиясы бұл емес. Басты себеп драманың идеялық мазмұнының тереңінде жатқан тарихи деректерді автордың өмірлік материал деңгейіне көтере алмағандығынан. Тарихи деректі нақты болған оқиға дерегімен сабақтастыра алмау, тарихи шындықтың жартыкеш тұлғасын ғана

көру өмірлік материалдың деректік сипаттарын ұлттық ой-сана тұрғысынан сараптауға кедергі жасады.

Драматургтің репрессия атты тарихи фактінің төңірегінде шындықты толық елестете алмауы ұлттық ой-сана дерегін өмірлік материалдың мазмұнына айналдыруға тосқауыл қойды.

Қ.Мұхамеджановтың “Біз періште емеспіз” атты драмасындағы қаһармандар психологиясын ашудағы табысы мен ұлттық ой-санаға талдау жасаудағы табысы бір деңгейде болған жоқ. Үрей мен қорқыныш билеген қысыптаян уақытта неше алуан қателіктер жіберген кейіпкерлердің ғұмыр бойы тарқамайтын жан күйзелісіне түсуі психологизмді өз-өзінен туындатып отыр. “Психологизм қазақ драматургиясына алпысыншы жылдардың бас кезінде келген тенденция” [7; 78].

Бұл тенденцияның пайда болуына және орнығуына Қ.Мұхамеджановтың аталып отырған пьесасының да ықпалы үлкен. Ал психологиялық пафостың басым не әлсіз болуы өмірлік материалдың сұрыпталу деңгейіне тікелей қатысты емес. Өйткені, психологизм өмірлік материалдарды құрайтын деректік компоненттердің авторлық концепцияға сай таңдалғанын айғақтамайды.

Пародия деген ұғымның дүниеге келуінің өзі қайшылықты. Пародияға тән көркемдік белгілер мен жанрлық шарттар ауызекі күлкі табиғатының ажырамас қасиеті ретінде сан ғасырлар бойы өмір сүріп келе жатса да, пародия жазба әдебиет туындысы ретінде дүниеге келді. Онда да өлең шығарушының стиліндегі кемшілігін жолма жол қайталап айту тәсілі арқылы жарыққа шықты. Пародия деген ұғымның мағынасы қайталап сықақтап айту болса, онда осы ерекшелік ауызекі күлкінің жасалу тәсілінен алшақ емес. Халықтың әзіл-қалжыңынан да осы қайталап айту арқылы сықақтаудың белгілері де молынан байқалады. Бірақ әдеби пародиядағы қайталау тәсілі іс- әрекет пародиясындағы қайталау тәсілінің нақпа нақ көрінісі секілденіп сезіледі. Онымен қоймай ауызекі сөйлеу пародиясын мазмұндаушы өнерпаздың (баяндаушының) күлдіру тәсілі әдеби пародияның ең алғашқы авторына ықпалын тигізгені сезіледі. Бұдан әдеби пародия ауызекі сөйлеу пародиясының жемісі деген қорытынды туындап қана қоймай, әуелі ауызекі сөйлеу пародиясы, содан кейін әдеби пародия деген қағиданы да негіздейді.

Ауызекі сөйлеу пародиясында мінез-құлық кемшілігі нақпа нақ қайталанып, көрсетілмейді. Оның мазмұнын әр уақытта мінез-құлық кемшілігіне деген сыншыл көзқарас сипаты құрайды. Ауызекі сөйлеу пародиясы жеке адам мінез-құлқының кемшілігіне негізделсе де, оның астарына бүкіл қоғамдық өзгерістердің әсерінен туған сыншыл көзқарас та сиып кете береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әуезов М. Әр жылдар ойлары. Алматы, 1959. – 304 б.
2. Құндақбаев Б. Путь театра. Алматы, 1970.
3. Қазақ теартының тарихы. 2 том. Алматы, 1978.
4. Нұрпейісов Ә. Толғау - раздумье. Алматы, 1972.
5. Нұрғалиев Р. Күретамыр. Алматы, 1973.
6. Ергөбеков Қ. Шамырқанып оралған шындық. «Социалистік Қазақстан». 20 қазан 1988.
7. Қазақ театрының тарихы. 2 том. Алматы, 1978.

ПРОБЛЕМЫ ДРАМАТИЧЕСКОГО СПОРА В ПЬЕСАХ К.МУХАМЕДЖАНОВА

Б.Ш. Кожжекеева

К.ф.н., ассоцированный профессор
Казахский национальный женский педагогический университет,
Алматы, Казахстан
Bekzada61@mail.ru

В статье подчеркивается тот факт, что в комедиях и драмах К. Мухамеджанова единство художественной целостности и идеологического содержания сохраняют данные национального сознания. В статье были учтены мнения исследователей, зрителей и коллег драматурга Мухамеджанова, который произвел привлекательную комедию. Для определения отношения между драматургом и жизненным материалом К. Мухамеджанова берутся интересные сведения из пьесы "В чужой стране" и «Мы не

ангелы». В качестве жизненного материала он во всех трёх своих драмах подходил с национальной точки зрения. Отличительная особенность заключается в том, что три типа жизненного материала в этих трех драмах разные.

Ключевые слова: драма, пьеса, объект, театр, жанр, материал, содержание

THE PROBLEMS OF DRAMATIC DISPUTES IN THE PLAYS OF K. MUKHAMEDZHANOV

B.Sh. Kozhekeyeva

Cand. Sci. (Philology), Associate Professor
Kazakh State Women's Teacher Training University, Almaty
Bekzada61.2018@gmail.com

The article emphasizes the fact that in the comedies and dramas of K. Mukhamedzhanov, the unity of artistic integrity and ideological content preserves the data of the national consciousness. In the article were taken into account the views of researchers, viewers and colleagues of the playwright Mukhamedzhanov, who produced an attractive comedy. To determine the relationship between the playwright and the life material of K. Mukhamedzhanov, interesting information was taken from the play "In a foreign country" and "We are not angels". As a vital material, he in all three of his dramas approached from a national point of view. One distinguishing feature is that the three types of vital material in these three dramas are different.

Key words: drama, piece, object, theatre, genre, material, content

Редакцияға 12.03.2019 қабылданды.